

СІНЬКЕВИЧ О. В.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 342.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3.8>**ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ТА ФУНКЦІЇ ГАЛУЗИ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
(ЕКОНОМІЧНА ТА ПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЇ)**

На сучасному етапі, в умовах економічної кризи важливим науковим питанням є розробка проблем функцій галузі конституційного права України. Адже саме мобілізація усіх ресурсів сприятиме виходу з економічної кризи та подоланню усіх інших наслідків пандемії коронавірусної інфекції, яка поставила перед конституційним правом низку викликів – як проводити масові заходи, більшість із яких є необхідними для широкого залучення населення до участі у здійсненні державної влади та місцевого самоврядування? Як мають функціонувати органи публічної влади в умовах пандемії? Як мінімально обмежувати конституційні права людини і громадянина?

При аналізі останніх досліджень і публікацій привертає найбільшу увагу той факт, що питання зв'язку між функціями держави та функціями права загалом (і між функціями держави та функціями конституційного права України зокрема) залишаються малодослідженими фахівцями-конституціоналістами; є лише поодинокі статті у наукових виданнях, але у них швидше відображена постановка питання, а не шляхи його вирішення.

Метою статті є демонстрація впливу функцій держави на функції галузі конституційного права України та формулювання пропозицій щодо можливостей врахування цього впливу.

Резюмовано, що в Україні економічні кризи часто спричиняють кризи політичні, і навпаки. Револьюційні події не є поодинокими випадками, і саме вони свідчать про те, що варто залучати для вирішення важливих політичних питань державного та суспільного життя усі ті інструменти, які може запропонувати конституційне право – референдуми, вибори, які б відбувалися з дотриманням конституційних принципів рівності, загальності та ін., удосконалення практичної реалізації принципу поділу державної влади на три гілки шляхом подальшої оптимізації системи стримувань і противаг, розбудову місцевого самоврядування відповідно до європейських муніципальних стандартів у цій сфері тощо. У разі виникнення політичних конфліктів доцільно звертатися і до інших засобів їхнього врегулювання. У більшості демократичних країн основним способом запобігання таких політичних конфліктів вважають залучення якомога більшої кількості громадян до вирішення питань державного та місцевого значення, до участі у формуванні та функціонуванні органів державної влади й органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: конституційне право, конституційне право як галузь права, конституціоналізм, функції конституційного права, галузеві функції, функції права.

Sinkevych O. V. Functions of the state and functions of the branch of constitutional law of Ukraine (economic and political functions)

At the present stage, in the conditions of economic crisis, an important scientific issue is the development of problems of the functions of the branch of constitutional law of Ukraine. After all, the mobilization of all resources will help to overcome the economic crisis and overcome all other consequences of the coronavirus pandemic, which posed a number of challenges to constitutional law – how to hold mass events, most of which are necessary to involve the population in government and local government? How should public authorities function in a pandemic? How to restrict minimally the constitutional rights of man and citizen?

In analyzing recent research and publications, the fact that the question of the relationship between the functions of the state and the functions of law in general (and between the functions of the state and the functions of constitutional law of Ukraine in particular) remain unexplored by constitutionalists; there are only a few articles in scientific journals, but they reflect the question rather than ways to solve it.

The purpose of the article is to demonstrate the influence of state functions on the functions of the branch of constitutional law of Ukraine and to formulate proposals on the possibilities of taking into account this influence.

In Ukraine, economic crises often cause political crises, and vice versa. Revolutionary events are not isolated cases, and they show that it is necessary to involve in resolving important political issues of state and public life all the instruments that constitutional law can offer – referendums, elections, which would take place in compliance with the constitutional principles of equality, generality and others, improving the practical implementation of the principle of division of state power into three branches by further optimizing the system of checks and balances, building local self-government in accordance with European municipal standards in this area, etc. In case of political conflicts, it is advisable to turn to other means of resolving them. In most democracies, the main way to prevent such political conflicts is to involve as many citizens as possible in resolving issues of state and local importance, to participate in the formation and functioning of public authorities and local governments.

Key words: *constitutional law, constitutional law as a branch of law, constitutionalism, functions of constitutional law, branch functions, functions of law.*

Вступ. На сучасному етапі, в умовах економічної кризи важливим науковим питанням є розробка проблем функцій галузі конституційного права України. Адже саме мобілізація усіх ресурсів сприятиме виходу з економічної кризи та подоланню усіх інших наслідків пандемії коронавірусної інфекції, яка поставила перед конституційним правом низку викликів – як проводити масові заходи, більшість із яких є необхідними для широкого залучення населення до участі у здійсненні державної влади та місцевого самоврядування? Як мають функціонувати органи публічної влади в умовах пандемії? Як мінімально обмежувати конституційні права людини і громадянина?

При аналізі останніх досліджень і публікацій привертає найбільшу увагу той факт, що питання зв'язку між функціями держави та функціями права загалом (і між функціями держави та функціями конституційного права України зокрема) залишаються малодослідженим фахівцями-конституціоналістами; є лише поодинокі статті у наукових виданнях, але у них відображена постановка питання, а не шляхи його вирішення (див., наприклад, [1–3]).

Постановка завдання. Метою статті є демонстрація впливу функцій держави на функції галузі конституційного права України та формулювання пропозицій щодо можливостей врахування цього впливу.

Результати дослідження. Фахівці з теорії держави та права узагальнюють, що «функції держави класифікують за різними підставами:

- 1) залежно від принципу поділу влади розрізняють законодавчу, виконавчо-розпорядчу, судову, контрольню-наглядову;
- 2) залежно від тривалості дії – постійні та тимчасові;
- 3) залежно від значення – головні та другорядні;
- 4) залежно від сфери діяльності – внутрішні та зовнішні» [4, с. 97–98].

Перша класифікація – залежно від принципу поділу влади – відтворена у працях фахівців із конституційного права у контексті функції Української держави. На сучасному етапі найбільш популярною залишається пропозиція професора В.Ф. Погорілка виділяти за суб'єктивним критерієм такі функції Української держави:

- 1) парламентські функції;
- 2) функції Президента України;
- 3) функції Кабінету Міністрів України;
- 4) функції міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;
- 5) функції місцевих державних адміністрацій;
- 6) функції судів загальної юрисдикції;
- 7) функції Конституційного Суду України;
- 8) функції прокуратури України;
- 9) функції інших органів державної влади [5, с. 246–247].

Варто відзначити, що аналогічних класифікаційних груп щодо функцій права загалом і до функцій галузі конституційного права зокрема поки що не виокремлювалося. Такий підхід (неможливість застосування цієї класифікації функцій держави до функцій галузі конституційного права) слід визнати оптимальним.

Навряд чи можна застосувати до функцій галузі конституційного права України і наступну класифікацію функцій держави, яка полягає у тому, щоб поділяти функції залежно від тривалості дії на постійні та тимчасові. Ймовірно, ця підстава для класифікації може бути застосована до угруповання функцій права загалом. Однак функції галузі конституційного права є функціями одного з елементів системи (адже аналізована галузь є елементом системи права України). Важливість вирішення такого питання, як постійність чи тимчасовість функцій щодо права слід вирішувати на рівні системи, а не галузі. Це відповідатиме системному підходу та сприятиме гармонійному подальшому розвитку системи права України.

Аналогічне зауваження варто адресувати і класифікації функцій держави залежно від значення на головні та другорядні.

Перспективною з погляду можливості запозичення для угруповання функцій конституційного права є класифікація функцій держави відповідно до сфер її діяльності. Дослідники пропонують виокремлювати такі дві класифікаційні групи функцій держави:

– «зовнішні – це напрями діяльності держави за її межами, що забезпечують здійснення її зовнішньої політики у взаємовідносинах з іншими державами, світовими громадськими організаціями і світовим товариством загалом, і вирішенням інших цілей і задач, які стоять перед нею на міжнародній арені. Такі функції не можуть бути однаковими для всіх держав і державних утворень. Вони залежать від характеру політичного режиму в державі, взаємовідносин держав одна з одною та ін.;

– внутрішні – це такі напрями діяльності держави, що здійснюються в межах цієї держави і в яких конкретизується внутрішня політика у сфері економічних, ідеологічних, політичних, екологічних, культурних та інших аспектів життя суспільства, що зумовлені необхідністю вирішення внутрішніх задач, які стоять перед державою» [6, с. 64].

Відомі фахівці з конституційного права О.В. Совгіря та Н.Г. Шукліна застосували цю класифікацію щодо функцій Української держави. Вони зауважили, що «функції держави поділяють на об'єктні (внутрішні та зовнішні) – політичну, економічну, соціальну, культурну, екологічну тощо та «технологічні» – законодавчу, виконавчу, судову» [7, с. 83].

Варто відмітити, що галузь конституційного права належить до числа галузей системи права України, а тому навряд чи її положення можуть повноцінно охоплювати зовнішні функції Української держави (зовнішньополітичну, зовнішньоекономічну, культурного співробітництва, оборони, дипломатичну).

Тому варто зосередитися на можливості запозичення ідей і підходів, які застосовуються до внутрішніх функцій держави.

Одним із аргументів на користь запозичення деяких положень цієї класифікації функцій держави для угруповання функцій галузі конституційного права України є те, що на сучасному етапі розвитку юридичної науки ця класифікація є основною.

Так, К.Г. Волинка зазначив, що ця класифікація функцій держави (він іменує її «класифікація за об'єктом») «найхарактерніша. Кожна функція держави має свій об'єкт впливу і свій зміст. Об'єкт – певна сфера суспільних відносин (економіка, культура, екологія та ін.), на яку спрямований державний вплив. Об'єкти служать критерієм розмежування функцій держави, їх поділу на економічні, політичні, культурні, ідеологічні тощо» [8, с. 44].

На наш погляд, домінування цієї класифікації пов'язано з тим, що «у функціях держави виявляється та реальна роль, яку вона відіграє у вирішенні основних питань суспільного розвитку і насамперед у задоволенні різноманітних інтересів населення країни. Функції держави встановлюються залежно від основних завдань, що стоять перед державою на тому чи іншому етапі її розвитку, і є засобом реалізації цих завдань. А зміст завдань держави визначається різними внутрішніми та зовнішніми чинниками» [9, с. 2].

Правильним є узагальнення, відповідно до якого «до загальносоціального змісту функції держави, управління суспільними справами належить усе те, що спрямоване на вирішення основних економічних, соціальних, політичних та інших завдань з метою забезпечення інтересів суспільства на відповідному історичному етапі його життєдіяльності. Основні загальносоціальні функції забезпечують існування, добробут і виживання самого суспільства. Саме в цьому державна організація суспільства набуває найбільшого значення. Загальносоціальні функції характеризують динамічну сторону держави. Невиконання або неякісне виконання цих функцій призводило та призводить держави до занепаду та розпаду» [6, с. 66–67]. Це узагальнення підкреслює важливість врахування відповідної класифікації не тільки у теоретичному дискурсі, але й у практичній діяльності, при розбудові правової держави.

Як справедливо зауважують вчені-конституціоналісти, «всі основні функції держави мають бути системно закріплені в Конституції або законах України, що сприятиме посиленню ролі та відповідальності держави в усіх сферах її діяльності» [7, с. 83]. А отже, саме галузь конституційного права «підпадає під вплив» цієї класифікації. Саме з урахуванням цих чинників ця класифікація не тільки може бути адаптована для угруповання функцій галузі конституційного права України, але й має бути визнана основною.

До числа внутрішніх функцій держави фахівці з держави та права найбільш часто та майже однотайно відносять економічну, політичну, соціальну, екологічну та правоохоронну функції.

Економічна функція належить до числа внутрішніх функцій держави, тому що кожна суверенна незалежна держава самостійно вирішує питання, яка саме економіка буде у країні. Так, за часів перебування у складі СРСР на сучасній території України панувала планова економіка, а після проголошення незалежності перевага була надана економіці ринковій.

Традиційно економічна функція держави розміщується першою у переліку внутрішніх функцій, і це не є випадковим. Від того, яка саме модель економіки вибудовується у країні, залежатиме вирішення багатьох інших принципових для функціонування держави та суспільства питань.

Найбільше значення для галузі конституційного права має те, що з певними поодинокими винятками можна стверджувати: наявність планової економіки є несумісною з демократичним державним режимом.

Важливим є і те, наскільки держава втручається в економіку, наскільки значним і впливовим для народного господарства є «державний сектор» економіки. Наприклад, чи будуть рівними усі форми власності, яка буде ситуація із соціальними правами, які умови ведення підприємницької діяльності, якщо вона взагалі буде можливою для недержавних суб'єктів.

Актуальність виокремлення як однієї з функцій галузі конституційного права України економічної функції обґрунтовується також і тим, що саме конституційне право встановлює основи економічного життя країни, а тому норми галузевого законодавства не залишаються осторонь практичної реалізації економічної функції держави. Конституційні цінності та принципи також стають у нагоді при визначенні питання щодо фінансування тих суспільно значущих галузей виробництва товарів, робіт, послуг, які є стратегічно важливими на конкретному етапі розвитку держави.

Стратегічні, концептуальні питання економічного життя держави закріплюються у положеннях Конституції, а прийняття найбільш важливих рішень в економічній сфері належить до компетенції Парламенту. Програми та напрями економічного розвитку, питання пріоритетів застосування бюджетних коштів, балансування бюджетних надходжень і видатків, податкова політика, правові основи підприємництва, фінансовий контроль і моніторинг – їхнє визначення та подальше закріплення нормами цивільного, господарського, податкового тощо права неможливе без належного підґрунтя, яке може бути утворено лише конституційно-правовими положеннями.

На другому місці після економічної функції держави також традиційно розміщується така її внутрішня функція, як політична. Слід зауважити, що з цього правила є й винятки. Так, члени авторського колективу одного з найбільш ґрунтовних підручників із загальної теорії держави і права (О.В. Петришин, Л.В. Авраменко, С.П. Погребняк та ін.) починають характеристику внутрішніх функцій держави з політичної функції [10, с. 95], так само як із політичної функції починає і О.Ф. Скакун [11, с. 47]. Однак поки що переважна більшість фахівців із теорії держави і права на перше місце висувують не політичну, а економічну внутрішню функцію держави.

Зв'язок між політикою та конституційним правом на сучасному етапі розвитку юридичної науки не викликає заперечень вчених. Варіюється лише значення, яке дослідники надають впливу політики на положення конституційного законодавства. Варто підкреслити, що найбільш переконливими є аргументи тих дослідників, котрі вважають цей вплив надзвичайно істотним і вагомим.

Отже, практична реалізація у будь-якій країні політичної функції не може бути ефективною без застосування конституційно-правового регулювання у відповідній сфері державного та суспільного життя. Такі важливі конституційні принципи, як принцип демократизму, принцип народовладдя на сучасному етапі набувають ваги конституційних цінностей. Їхнє втілення у повсякденне життя держави привертає увагу до питань гармонізації інтересів більшості та меншості у різних сферах, врахування інтересів різних соціальних верств і груп при прийнятті важливих рішень державного характеру, особливо при визначенні векторів розвитку конкретної країни. Політична функція охоплює конституювання та функціонування органів публічної влади у країні.

Висновки. В Україні економічні кризи часто спричиняють кризи політичні, і навпаки. Революційні події не є поодинокими випадками, і саме вони свідчать про те, що варто залучати для вирішення важливих політичних питань державного та суспільного життя усі ті інструменти, які може запропонувати конституційне право – референдуми, вибори, які б відбувалися з дотриманням конституційних принципів рівності, загальності та ін., удосконалення практичної реалізації принципу поділу державної влади на три гілки шляхом подальшої оптимізації системи стримувань і противаг, розбудову місцевого самоврядування відповідно до європейських муніципальних стандартів у цій сфері тощо. У разі виникнення політичних конфліктів доцільно звертатися і до інших засобів їхнього врегулювання. У більшості демократичних країн основним способом запобігання таких політичних конфліктів вважають залучення якомога більшої кількості громадян до вирішення питань державного

та місцевого значення, до участі у формуванні та функціонуванні органів державної влади й органів місцевого самоврядування.

Важливим питанням залишається також і формування такого складу Верховної Ради України, який би був репрезентативним і представляв би міні-модель українського суспільства. Проблеми гендерної репрезентативності, дотримання етичних вимог при прийнятті рішень, політичної та юридичної відповідальності за дії парламентарів, можливість відклику члена парламенту за ініціативою виборців можуть бути вирішені шляхом впровадження відповідних конституційно-правових положень за наявності політичної волі.

Список використаних джерел:

1. Сінькевич О.В. Основні напрямки дослідження функцій і функціонування конституційного права (до постановки проблеми). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дидоренка*. 2016. № 2. С. 29–36.
2. Мішина Н.В. Органи самоорганізації населення у системі місцевого самоврядування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Т. XXIII. С. 84–91.
3. Мішина Н.В. Конституційна скарга та індивідуальна заява до Європейського суду з прав людини як юридичні гарантії прав людини в Україні. *Право України*. 2018. № 12. С. 178–196.
4. Крестовська Н.М., Матвеева Л.М. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. Київ : Юріком Інтер, 2015. 584 с.
5. Погорілко В.Ф. Вибрані праці. До 75-річчя від дня народження / відп. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2013. 480 с.
6. Теорія держави та права : навчальний посібник / Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
7. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
8. Волинка К.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
9. Кашанина Т.В., Кашанин А.В. Основы российского права : учебник. Москва : Издательство НОРМА, 2000. 800 с.
10. Загальна теорія держави і права : підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.

